

בשבילי הפרשה

ישיבת מיר ירושלים

גיליון שבועי לתלמידי, בוגרי וידידי ישיבת מיר

פרשת בראשית, תשפ"ו

זמני כניסת השבת

Baltimore, MD - 6:06	Minneapolis, MN - 6:06
Brooklyn, NY - 5:54	Miami, FL - 6:32
Chicago, IL - 5:45	Monsey, NY - 5:54
Houston, Texas - 6:30	Montreal, Quebec - 5:46
Johannesburg, S. Africa - 5:57	Passaic, NJ - 5:54
Lakewood/Deal, NJ - 5:55	Toronto, Ontario - 6:12
London, UK - 5:47	Yerushalayim - 5:28
Los Angeles, CA - 5:57	Zurich, Switzerland - 6:16

בשבילי הלכה

ע"י הרב הגאון מאיר צבי שפיצר שליט"א
הערות בעניני הלכה. הלכה למעשה יש לשאול לרב

מצות פרו ורבו עם בן ובת

ע' אהע"ז קנ"ד י' ברמ"א לענין הוליד בן או בנים ולא קיים פו"ר, לענין אי חייב לגרש. וע' אבני נזר אהע"ז א' בתחילת התשובה בירור השיטות בזה. וע"ש בשם הריטב"א ס"ד ע"א דמשמע דא"צ לגרש בילדה רק זכרים ופי' טעמו כי לא הוחזקה לילד דוקא זכרים, וכתב דא"כ אם עכשיו אינה בת בנים חייב לישא אחרת, וכמ"ש בב"ש קנ"ד כ"ד, אבל הביא מהנמוקי דמשמע דאפילו עכשיו אינה בת בנים א"צ לגרש, ופי' טעמו כי האיש הוחזק שילד זכרים וגם אם ישא אחרת שמא יוליד רק בנים.

וע"ש פ"ת ס"ק כ"ז (הראשון) בשם בגדי כהונה דאין חייב לגרש כדי לקיים פו"ר כיון דהוי יותר מחומש נכסיו ע"ש. אבל באבני נזר אהע"ז א' אות ח' וט' הביא ב' סברות אמאי חייבו חכמים אע"ג דהוי יותר מחומש (והוא לשיטתו ביו"ד שכ"א, והבאנו בדיני חומש במצוה, דגם חולי וכדומה חשיב יותר מחומש, ולא כדברי פסקי תשובה דחומש הוא דוקא בממון), וכתב משום דגרע טפי שימות בלי בנים דהרי מצינו לזה מצות יבום, (והוסיף בסוגריים דצריך לחזור בגלגול עד שמקיים כל התרי"ג מצות), או משום דבשאר מצוות אם לא יטול אתרוג שנה זו יטול בשנה הבא ולא בטל ממנו לגמרי המצוה. וע"ש נ"מ בין הטעמים. (ונ"מ מי שהוליד בן א' ולא קיים פו"ר, אי חייב לגרש את אשתו).

(ועמש"כ במח' אג"מ אהע"ז ח"ד ע"ג ב' ומנחת שלמה ח"ג ק"ג א' אי חייב בפו"ר אף שיודע שבניו יהיו חולים, ולכא' תולה בדברי האבני נזר ופ"ת).

וע' פסקי תשובה ק"כ בהג"ה שתי' לפי מג"א תרנ"ו ר' ומנ"ח ה' כ"ג דאם יש בו כרת צריך לבזוז כל ממונו וא"כ ה"ה פו"ר דחייב מיתה כמו שמצינו בברכות י' ע"א (ועמש"כ בזה במק"א) וכן ביבמות ס"ג כל שאינו עוסק בפו"ר כאילו שופך דמים.

וע"ש בפ"ת קנ"ד כ"ו בשם הריטב"א דאין לגרש אם נולד לו בן א' אף דלא קיים פו"ר. והטעם ע' שו"ת או"ש ח"א ט"ז משום שלום בית ומשום טובת הבן.

וע"ע ערוה"ש קנ"ד כ"ז בענין החיוב לגרש אחר י' שנים, תלנין בכל דבר לפוסרין.

אם השבת תשמר אצלנו – תגיע השפעתה עד חיפה

שאל אותם מרן המשגיח: מבקשים אתם למחות או לתקן את המצב?

ענו המארגנים: לכתחילה, ודאי שאנו רוצים לתקן את המצב, אך אם אי אפשר לתקן, אז לכל הפחות למחות על רמיסת השבת.

נענה מרן המשגיח זצ"ל: אם רצונכם לתקן את המצב, הרי הדרך היא אחת, אם השבת תשמר אצלנו טוב יותר, ממילא תגיע השפעתה עד חיפה ותגדור את פרצותיה.

לפני שנים רבות בקשו למחות על פעילות התחבורה הציבורית הפועלת בעיר חיפה תוך רמיסת השבת.

מארגני המוחאה תכננו הפגנת המונים ברחובה של עיר ונגשו אל מרן המשגיח הגאון הרב יחזקאל לוינשטיין זצלה"ה על מנת שיאפשר לבני הישיבה לשהות בשבת בחיפה ולהצטרף למחאה.

בדבריהם הדגישו המארגנים למרן המשגיח שכמה ישיבות כבר הבטיחו את השתתפות תלמידיהן.

ויהי מקץ ימים ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה', והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו, ואל קין מנחתו לא שעה (ד, ג-ג)

מבואר שקין הוא שהביא תחילה מנחה לה' ורק אחר כך הביא גם הבל, שנאמר: "ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'", ולאחר מכן: "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהן". וממה שנאמר "גם הוא", מבואר שהיה הבל טפל לקין ונגרר אחריו. הרי שקין הוא זה שחידש לעולם את סוד הקרבנות, כלשון רמב"ן: "שהבינו האנשים האלה סוד גדול מהקרבנות והמנחות". ורק אחריו התעורר לכך הבל.

למדנו מכאן שקין הביא את מנחתו מתוך מדרגה גבוהה, מתוך שהבין סוד הקרבנות מדעתו. אולם אף על פי כן לא שעה הקב"ה למנחתו משום חסרונה, וכמו שפי' רש"י (שם, ג): "מפרי האדמה – מן הגרוע".

הקשה מרן ראש הישיבה שה"ת הגאון הרב חיים שמואלביץ זצלה"ה: בזמנו של קין כמעט ולא היו אנשים בעולם, רק אדם ואשתו ובניו. מאידך, היה העולם מלא בפירות טובים ומשובחים למאכל בני האדם. מדוע אם כן לא הקריב קין מהפירות המשובחים ביותר, הרי אותם אנשים ספורים בלאו הכי לא יוכלו לאכול את הפירות הרבים שבעולם ועתידים הם להירקב?

ותירץ: כך הן מידות האדם. אף על פי שיש לו עולם מלא בכל טוב, פירות מתוקים ומשובחים, אין הוא מסוגל לתת משלו לאחרים. וגם כאשר כבר נותן לאחר, בעין רעה הוא נותן. עדיין קשה לו לתת לאחרים מהטוב והמשובח ביותר.

עד כדי כך קשה לאדם מידת הנתינה, ואף שנתינה זו היא כביכול 'נתינה' לקב"ה בתורת קרבן עם כל סגולתו ומעלתו!

השפעת השבת על ימי השבוע הבאים

ולפי הדברים הנ"ל יתבאר שפיר, דכיון ששבת היא יסוד הקיום של השבוע שאחריו, ויש בו השפעה של ברכה על ימות השבוע, לכן מבקשים שיהיה השפעה על ימות השבוע להיותם חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון ומדובקים ביראתך, וזהו מכח ההשפעה שיש לשבת על ימי השבוע שאח"כ. ומוכן שפיר שנוסח זה של תפילה שייך רק במוצ"ש לגבי ימי השבוע, ואין שייך זה בערב ר"ח או בכל לילה.

צער גידול בנים

אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך בעצב תלדי בנים וגו' (בראשית ג, טז). ופירש"י עצבונך זה צער גידול בנים, והרונך זה צער העיבור, בעצב תלדי בנים זה צער הלידה. ויש להקשות בדברי רש"י, דבשלמא צער העיבור והלידה שייך לאשה ולא לאיש, אך צער גידול בנים מה טעם הוא ענין לקללת האשה, והרי דגם האיש שייך לזה. וביותר קשה אם נפרש שצער גידול בנים הכוונה לא לעצם טורח הגידול כי אם לצרות שיש בזמן הגידול ממאורעות המתרחשות, דבזה ודאי שייך האיש כמו האשה, וגם אם נפרש דהכוונה על עצם הגידול ג"כ צ"ב, דהרי גם האיש שייך לכאורה לטורח הגידול.

ונדון זה האם צער גידול בנים הכוונה לעצם הגידול או לצרות המתרגשות ובאות, הראני חכ"א דחזינן דנחלקו בזה רש"י ותוס' בסנהדרין (י"ט ע"ב), דבגמ' שם דרשו על הפסוק לכן כה אמר ד' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם, אמר ר' יהודה שפדאו מצער גידול בנים, והיינו שהיה מוטל על אברהם, ויעקב פדאו מזה ולקח זה על עצמו. וכתב רש"י צער גידול בנים טורח י"ב שבטים, ופ' תוס' בדבריו דהכוונה גידול י"ב שבטים, והקשו ע"ז תוס' דאין זה צער אל שמחה. ופ' התוס' דבכוונה צרות יוסף ואחיו וגלגול ירידת מצרים, ומבואר ברש"י דצער גידול בנים הכוונה טורח גידול י"ב שבטים, וע"ז כתוב שיעקב פדה את אברהם מזה, ותוס' ס"ל דצער גידול בנים הם צרות שהיו כצרות יוסף.

ומוכח בדעת רש"י שהאיש שייך ושותף לגידול הבנים, וא"כ שוב קשה דמה ענין צער גידול בנים לקללת האשה דווקא, ובתוס' ניתן לומר דכוונתם דהאיש אינו מחויב כלל בטורח גידול הבנים, ורק האשה חייבת מקללת הרבה ארבה, וזהו שכתב תוס' שגידול בנים הוא שמחה, וכוונתם דהוא שמחה לאיש כיון שאינו מחויב בעצם הגידול, אזי לאיש זה רק שמחה, אך לרש"י קשה. ובדוחק נוצרך לומר, דלרש"י עיקר הטורח הוא לאשה, ואף דגם האיש שייך לגידול הבנים, אך ריבוי הטורח הוא לאשה, ואף דגם הבעל שותף הוא בזה.

ודבר זה דאמרן דפליגי רש"י ותוס' האם האיש הוא שותף בטורח הגידול, דלרש"י הוא ג"כ שותף בזה ולתוס' הכל מוטל על האשה, יש לתלות בזה פלוגתא אחרת דרש"י ותוס', והווי רש"י ותוס' לטעמייהו. דהנה בגמ' קידושין (כ"ט ע"ב) איתא פלוגתא, האם ישא אשה מקודם או ילמד תורה מקודם, ואמרו בגמ' ולא פליגי הא לן והא להו. ופירש"י דבניי בבל שהלכו ללמוד בארץ ישראל הם נשאו אשה מקודם, אך בני ארץ ישראל שלמדו במקומם הם למדו תורה מקודם, דאם היו נושאים

ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות, (בראשית ב, ג). ובפ' אוה"ח ד"ה כי בו שבת, כתב וז"ל: "כי בו שבת, צל"ד כוונת הכתוב במאמר זה, ונראה לפי מה שכתבנו למעלה כי העולם היה חסר הקיום עד שבאתה שבת ועמד העולם. ויש להעיר בזה שאותם ימים קודם שבאת שבת במה היה העולם עומד, וכשם שהספיק לחיות באותם ימים בלא נפש השבת היה מתמיד והולך. אכן מצינן כי ה' גילה הדבר כמ"ש בעשרת הדברות, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, הרי גילה כי בשעת הבריאה לא ברא ה' כח בעולם זולת לעמוד ששת ימים לטעם הנודע לו, גם ידוע ליודעי אמת, ונתחכם ה' וברא יום אחד הוא ידוע לה', ובו ביום חוזר ה' ומשפיע נפש לעולם שיעור המקיים עוד ששה ימים, וכן על זה הדרך. וזולת זה היום היה העולם חרב בגמר ששת ימים וחוזר לתוהו ובוהו, וצריך ה' להכינו פעם ב', ובאמצעות שבת העולם עומד. והוא אומרו כי בו פ' באמצעות יום זה שבת מכל מלאכתו, פירוש מה היא המלאכה היא הבריאה עצמה וכו'. ובאמצעות יום שבת משפיע בכללות העולמות רוח המקיימת עוד ששת ימים, ולפי פירושינו מצאנו נחת במאמר א' שאמרו ז"ל, כל המקדש וכו' ואומר ויכולו וכו' כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, ודבריהם רחוקים ודחוקים לפי הנראה מי שמע כזאת שיבא אדם וישתתף בדבר שכבר נגמרה מלאכתו, אין אחר מעשה כלום, ובמה יעשה שותף וכו'. ולמה שפירשתי אמת יהגה חכם, ודבר ה' בפיהם אמת בטעם צודק, כי להיות שהשבת הוא המקיים העולם ששת ימים, ואחר עבור ששת ימים יבא שבת אחרת ויחיהו ויקיימהו עוד ששת ימים אחרים וכו", עכ"ל.

יסד לנו כאן האוה"ח יסוד גדול כי כל שבת יש בה כח לקיים את הבריאה לששת ימים, ומשבת הבאה יש קיום מחודש לעוד ששת ימים, ולכן יש בדברי חז"ל נעשה שותף במעשה בראשית, כי יש כאן קיום מחודש מדי שבת לעוד ששה ימים.

ולדרך זו יובן מה דמטו מדברי הזהר כי ימי השבוע מתברכים מן השבת שמקודם, וזהו מטעם שהשבת היא המעמיד והמקיים את העולם לששה ימים שלאחריו, ולכן יש בה את ההשפעה של ברכה לכל ימות השבוע שאחריה. וכבר ידוע שעפ"י דברי הזהר פירשו את ענין שבת שלפני הפסח שבת הגדול, וכן שבת שובה בשבת שלפני יוה"כ, וכן שבת שמזמרים לו לחתן בשבת שקודם נישואיו. וזהו משום ההשפעה שיש לשבת על כל ימי השבוע שאח"כ שממנה מתברכים ימי השבוע. וכל זה כאמור הוא עפ"י דברי האוה"ח, דהשבת היא יסוד הבריאה של ששת ימים שאח"כ.

ולפי כל הנ"ל יתבאר לנו נוסח התפילה במוצ"ש בתפילת אתה חוננתנו, שמצינו שם מטבע לשון שאין דומה לה בתפילות אחרות, שאומרים אבינו מלכנו החל עלינו את הימים הבאים לשלום חשוכים מכל חטא ומנוקים מכל עון ומדובקים ביראתך. ולא מצינו תפילה במקום אחר בסגנון זה, למשל בערב ר"ח שיתפללו יהא החודש הזה חשוך מכל חטא ומנוקה מכל עון, או אף בכל ערב שיתפללו יהא היום הבא חשוך מכל חטא, ומה טעם בתפילה זו דווקא במוצ"ש.

שלא היתה במצב הרגיל, ורק במצב של העונש ישנה לטובה זו. וזהו שאמרו חז"ל שהנחש אף שנתקלל שעפר תאכל ואין לו טעם באכילה, אך מ"מ משום מצבו זה יש לו מזונות בכל מקום ואין צריך לטרוח. וכן בכנען דכיון שהוא עבד שוב אין צריך לדאוג למזונות, דעבד אוכל מה שרבו אוכל, וטובה זו לא היתה לו לולא היה עבד, א"כ יש גם פרט טוב שנתחדש במצבו זה. וכן באשה שנענשה בוהוא ימשול בה, אך משום זה גופא הכל רצין אחריה, וא"כ יש הטבה במצב זה שלא היה לו לי זה. וזהו כוונת המימרא שאצל הקב"ה יש תמיד דבר של הטבה ואף במצב של עונש, והטבה זו לא היתה לו לי מצב זה, וזהו שלא כמידת בשר ודם שיורד לחייו ועושה לו רע גמור, דאצל בשר ודם יש רע גמור שאין בו טובה כלל, ולא כן מידת הקב"ה.

ולפי יסוד זה נוכל לומר דמה דאיתא בחז"ל שחייב אדם לברך על הרעה, ועיקר כוונת המאמר הוא דגם על הרעה צריך להודות, ומשום כל מה דעביד רחמנא לטב עביד. ולדברינו יש לכלול במאמר חז"ל זה, שחייב אדם להודות על הטובה שנתחדשה במצב של רעה, דכאמור בכל מצב יש טובה שנהיית כעת, ועליה יש חיוב להודות, ואף שהמצב בכללותו הוא רע מ"מ אי אפשר להתעלם מהפרט של טובה שנהיית כעת, וחייב להודות על זה. וכן יש לפרש בתפילת שמונה עשרה בברכת מודים שאומרים "על נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהריים", והכוונה שבכל עת, אף במצבים שאינם טובים, אבל מ"מ יש טובות שנמצאים רק במצב זה, וכמו שנתבאר.

אשה מקודם היו מוטלים עליהם צרכי הבית ויבטלום. ותוס' פי' להיפך, דבני ארץ ישראל שלומדים במקומם והם עשירים, ישאו אשה מקודם, ובני בבל שהם עניים ילמדו תורה מקודם, כיון שאח"כ צריך לדאוג לפרנסה כיון שעניים הם, ויעו"ש.

ויוצא מהדברים דלרש"י בני ארץ ישראל לא ישאו אשה מקודם, כיון שיבטלום צרכי הבית, ותוס' ס"ל דבני ארץ ישראל עשירים ישאו אשה ואח"כ ילמדו תורה ולא חששו תוס' שיבטלום צרכי הבית. ומוכח דהווי לטעמייהו, דלרש"י מוטלים צרכי הבית גם על האיש, ולכן במקומו ילמד תורה מקודם שלא יבטלוהו צרכי הכית, ולתוס' דאין מוטלים צרכי הבית כלל על האיש, שפיר ישא אשה ואח"כ ילמד תורה במקומו.

אצל הקב"ה תמיד יש דבר הטבה אף במצב של עונש

על הקלות הנזכרות בפרשתנו וכן קללת כנען בפרשה הבאה, איתא בגמ' יומא (עה ע"א), תניא אמר ר' יוסי בא וראה שלא כמידת הקב"ה מידת בשר ודם, בשר ודם מקניט את חבירו יורד עמו לחייו, אבל הקב"ה אינו כן, קילל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו יורד למטה מזונותיו עמו, קילל את כנען אוכל מה שרבו אוכל שותה מה שרבו שותה, קילל את האשה הכל רצים אחריה, וכו'.

ונראה להעמיק דבמימרא זו מבוואר לא רק דהקב"ה כשמעניש אין יורד לחיי האדם, אלא הכוונה דאין אצל הקב"ה דבר שהוא רע ואין בו טוב, אלא אדרבה יש נקודה של טובה